

20 AÑOS DEL

Centro de Información sobre
Empresas y Derechos Humanos

Halp'a ukhupi

RUNAKUNAPAK HAYÑIKUNA, MUSHUKYACHINA
USHAY CHANIKUNA ANDES LLAQTAKUNAPI

2023 WATAPI MARZO KILLAPI

Tabla de Contenidos nisqa

Resumen ejecutivo nisqa	3
Kunan pacha contexto	5
Kay willakuypa metodología nisqa hinaspa hatun empresakuna	6
Llaqtaman hina t'aqwi	7
Colombia	8
Ecuador	10
Perú	11
Runakunapak hayñikunamanta hatun llakikuna	12
Pachamamapi sasachakuykunata	12
Llaqta ayllukunapi imapas ruwasqanmanta	13
Runakunapak hayñikunata harkakkuna shinallatak SLAPP	14
Kamachiy hinaspa chuya kay	15
Seguridad nisqamanta asuntokuna hinaspa zonas de conflicto nisqakuna	15
Tukuchiykuna: Andes suyupi chanin tikray	16

Resumen ejecutivo nisqa

Sudamérica hatun suyupi, andino suyuqa pachantinpi kallpaq tikrakuyninpa cruzada nisqapin kachqan, kanmi achkha combustible fósil nisqakuna, minerales esenciales nisqakuna ima, verde energía nisqa tecnologiakuna, cobalto, cobre, litio, níquel, magnesio, zinc nisqakuna ima, hinallataq fierro, quri, indio hinaspa mana ancha riku allpakuna hina. Hinallataqmi huk región ancha vulnerada catástrofes climáticas nisqa, chaymi hatun peligrota churan llaqtakunta ayllukunata, hinallataq pachamamatapas.

Industrias mineras y renovables nisqakuna usqhaylla mast'arikun hinallataq, ch'uya energía nisqa usqhaylla tikrakunanpaq, chaymi kay suyuqa aswan hatun ruwayta ruwanqa tecnología renovable nisqa valores nisqapi. Ichaqa, sichus mana allintachu qhawarikun runaq allaukankunata chayqa, kay mast'ariyqa peligropin taririkun pachak watakunaña yapamanta ruwakunanpaq, chaypin rikukun mana allin extractivismo nisqa, hinallataq explotacionpas, América Latinapi indígena, afrodescendiente, campesino nisqa llaqtakuna, chaypi qawarikun mosoq forma de "colonialismo verde" nisqa.

Imaynan investigacionniyku rikurikun, kallantaqmi historia de regulación estatal laxtitud hinallataq pisilla otaq manapas chay industriakunapi empresakunapi debida diligencian, chaymi hatun daño ambiental hinallataq derechos humanos nisqakuna ruwarqan llaqtapi hinallataq indígena llaqtakuna. Kay daños nisqakunan aswanta yapakurqan askha factorkunan, chaykunan kanku: opacidad de cadenas de valores, Covid-19, hinallataq chay regionpi ch'aqwaykuna puririq.

América Latinapi energía nisqa tikraypa ritmunqa pisillam, chaymi inversión internacional nisqamanta dependen, chaymi intereses empresariales nisqakunata puntapi churan, prosperidad compartida nisqamanta (allin kawsay utaq sumaq kawsay) chaynallataq llaqta ayllukunapa derechunkunamantapas. Kay chunka watakunapi hawa llaqtamanta empresas mineras nisqakunan concesiones ambientales nisqakuna, permisokuna ima yapakusqanmi, industrias extractivas nisqakuna mastarikunanpaq cimientota churan. Chay qullqimanta dependen chay extractiva ruwarikunanpaq, hawa llaqtakunaman apachiyanta qhatuykunamanta ima, Andino kamachiqkuna qkawarikunanpaq, petrolero, carbón, gas, agronegocio, minería sectorkunaman – chaymanta minerales esenciales chay transición energética nisqapaq – "sectores estratégicos" nisqa kayninta qunankupaq, chay pandemia kachkaptin. Kaymi pachak-pachak llank'aqkunata tanqarqan [llank'ayninkuta puririchinankupaq](#), qhali kaypaq,runaq allaukanpaqpas aswan hatun riesgokuna chawpipi, aswantaqa [Perú](#), [Ecuador](#) suyukunapi, kunanqa aswan hatun gananciakunatan maskhashanku hidrocarburokunata hawa llaqtakunaman apachiypi, hinallataqmi, chaypaq hina mineralkunatapas horqorinpaq chay kallpaq tikrakuynin.

Chuya kallpaman tikrayqa utqaylla, chaninmi kanan. Aswan huch'uy proyectos mineros nisqapi yuyaymanaspa, kay willakuna qawarynmi sasachakuykuna chay transición nisqa mineralkuna anchata hurqusqankurayku, kimsa suyukunapi, chay región andina nisqapi: Colombia, Ecuador, Perú suyukunapi. Chaypin rikukun imaynatas transición nisqa mineralkuna hurquyqa pachamamatapas, pachak watakunaña indígenas nisqakuna, chakraquna llank'aqkunapas tiyasqanku territoriokunatapas afectashan chayta. Kay kimsa suyukunamantaqa manam mayqinpas, nitaq runakunapas, pacha sasachakuypiqa anchatachu yanaparqaku. Runakunapaq, kay pachapaqpas, chanin tikrayta ñawpaqman churaspa, sector energético nisqapi llamkaq imprisakunam qawarinanku sichus modelonku chay regionpi llaqta ayllukunapa runaq pactachay waqaychan icha manachu, chaynallataq manaraq mastarikuchkaspankupas qawarinanku métodos de transporte masivo nisqakunata, huk energías renovables paqarimuc mineralkuna hurquy, auto, wayra, inti industriakunapaq pilakuna, concentradorkuna ruwanapaq.

Andes suyukunaqa:

- ➔ Chay organizaciones internacionales de derechos humanos nisqakunaq decisiones judiciales nisqakunata, recomendacionninkunatapas hunt'achina.
- ➔ Minería nisqa ruwaykunapaq políticas públicas de derechos humanos nisqakunata ruwana, chaykunan maskhanku normas interamericanas, ONU nisqakuna debida diligencia nisqamanta, hinallataq instrumentos obligatorios de derechos humanos nisqakunata hunt'ayta.
- ➔ Mamallaktapak kamachiykunata wiñachina, pachamamamanta kamachiykunata Acuerdo Escazú nishkata paktachinkapak, Perú mamallaktapak ratifikatapash.
- ➔ Minería nisqapi tiyaq indígena runakunaq consentimiento libre, previo y informado (CLPI) nisqatan respetana.
- ➔ Tribunales nacionales nisqakunaq decidisqankuta hunt'achina, chaykunan mayukunata, chaymanta dependeq runakunatapas amachan, operaciones mineras nisqakunaq daño ruwasqanmanta.
- ➔ Políticas nacionales nisqakunata justicia transición nisqamanta derechos humanos nisqawan tupachispa, llaqta runakunaq allin kayninta ñawpaqman churaspa, hawa llaqtakunamanta utaq suyu empresakunaq qolqeq churasqankumantaqa.

Andino suyukunapi qullqi churaq utaq llamkaq empresakunaqa:

- ➔ Runakunapa derechonmanta, pachamamamanta debida diligencia nisqa ruwaykunata sapanchasqa hinaspa aswan allinta ruwana, manaraq mineralkunata hurqunapaq qullqi churachkaspa utaq permisota mañakuchkaspa llaqtapa kawsayninman, pachamamapaqpas peligrokunata qawarispa.
- ➔ Runakunapa derechonmanta ruwayninkumanta cuentata qunan, Naciones Unidaspa Principios Guías de Negocios y Derechos Humanos nisqapi churasqa hina, chaynallataq OCDE nisqapa Directrices nisqapipas, achka suyukunapa rimanakuyininkunapipas, warmakunata allinta qawarispa., warmikunata, chay suyupi aslla ayllukunatapas, imayna hinallataq runa hayñikunata amachaqkunapas.
- ➔ Mana ch'aqway zonas nisqapi qolq'i churaymanta, mana kallpachasqa debida diligencia nisqa ruwaspa.
- ➔ Planes nisqakunata ruwana, dañokunata allichanapaq, allichanapaq ima, chaskiq suyukunawan, afectasqa llaqtakunawan, derechos humanos nisqamanta defiendeqkunawan kуска.
- ➔ Comprometikusunmi sut'i política pública nisqaman, manan kutichinachu derechos humanos nisqamanta defiendeqkunamanta, paykunan hatarichinku empresamanta, llank'aynintapas, hinallataqmi cero tolerancia nisqa ruwayta hap'ina, chay defiendeqkunaq contranpi represaliakunata, ataques nisqakunatapas, llank'ayninkupipas, hinallataq llank'ayninkupipas cadenas de valores nisqakuna, qhatuypi rimanakuykunapas.
- ➔ Ama Demandas Contra la Participación Pública (SLAPP) nisqawan utaq huk formas de acoso judicial nisqawanpas, llaqtapa participacionninta, defensa nisqatapas harkanapaq.

Kay kimsa andino suyukunapi mineralkunata sinchita, mana sapaqchaspa, achkata hurquyqa, Amazonas nisqapa, Andino urqukunapa mana allin ecosistema nisqakunatam wiñaypaq dañota ruwanman. Energías renovables nisqakunan necesario, ichaqa manan naturalezaq chaninpichu, hinallataq hamuq miraykunapaq waqaychasqa kananpaq maqanakuy runakunaq chaninpichu.

Kunan pacha contexto

Kay ishka chunka wataña, Perú, Colombia, Ecuador mamallaktakunapi, proyectos minerales de transición nishkakunawan pakta, runapa derechunmanta llakikunata rikurkanchik, kunan pachaka ashtawanka fase de exploración nishkapimi kan.

Perú suyupiqá kanmi chaqrusqa hatun empresas mineras transnacionales nisqakuna, chawpi empresakuna, huchuy empresakuna mineralkunata hurquq, Colombiapi, Ecuadorpipas hawa llaqtamanta empresakuna junior -generalmente canadiense utaq china- concesiones nisqakunata chaskinku chawpi utaq huchuy nacional dueñokunamanta, hinaspa, huk kuti makinkupi kaptinku, paykuna chay titulokunata hatun hawa llaqtamanta empresakunaman rantikuy.

Llaqta ayllukunaqa sasachakuykunawanmi tupanku, suyunkupi empresas mineras nisqakunaq cadena de valor nisqakuna opaco nisqa kasqanrayku. Chay empresas menor nisqakunaq concesiones mineras nisqakuna chaskisqankuqa aswantaqa qhatukunmi chay bolsa de valores nisqapi chay suyu anfitrión nisqapi utaq huk suyukunapi mana maypichus chay proyectokuna kashan chaypichu. Activistakunan kallpachakunku empresa madre nisqatapas, qolqe churaqñinkunatapas, ichaqa ancha askha kutipin empresa minera junior nisqakunan kamachinku qolqe churaykunata huk proyectopaq. Kay empresas junior nisqakunan detalles nisqakunata qonku reservas minerales confirmadas nisqamanta, hinallataqmi contratanku empresas locales nisqakunata,¹ estudios ambientales nisqakunata ruwanankupaq, mana derechos humanos nisqamanta debida diligencia nisqa ruwaspa. Aswan llakikuyqa sapa kuti mana libre, ñawpaq hinaspa willasqa consentimiento (FPIC) kasqan.

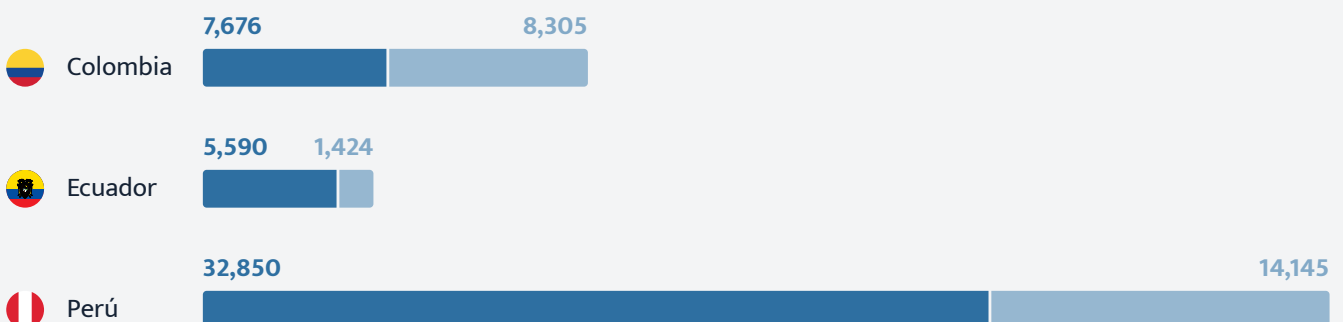
Kay investigacionniyuqa qawarichinmi empresas mineras nisqakuna llaqtapa mana allin ruwasqankuta, chaynallataqmi qawarichin mana allin kamachikuykuna, controlkuna mana kasqan, chaymanqa hatun yanapakuqmi.

Qolqe churaqkuna, qolqe waqaychaq wasikuna ima, chay empresakunata qolqewan yanapaqkuna, allin diligencia debida nisqa ruwanankupaqmi ruwananku. Ichaqa, sichus proyectos mineros nisqakuna hark'asqa otaq sayasqa kanman, ejemplopaq, llaqtaq protestankunarayku, empresakunan tribunales de arbitraje nisqapi gobiernokunaq contranpi demandakunata ruwanku -hinallataq askha kutipi gananku-, imaynan [Colombia nacionpi Eco Oro](#) nisqa empresaq casonpi hina.

¹ Véase un ejemplo de Colombia: ["El negocio de los títulos mineros,"](#) 28 de junio de 2011.

TÍTULOS MINEROS NISQAKUNA QUSQA HINASPA PENDIENTE

● Titulokuna ● Solicitudkuna ruwaypi kachkan

Kay willakuypa metodología nisqa hinaspá hatun empresakuna

Kay willakuy tapiy llapan huñunasqa chay empresas mineras nisqakunan ruwarin Colombia, Ecuador y Peru, riqsichisqa kay organizaciones sociales nisqapi, kay paiskunapi, sumistrankun mineralis esencialista chay transición energética nisqapaq hinallataq churarinku cobalto, cobre, litio, níquel, magnecio chaymantapis, imanay hierro, oro, indio, hallph'a mana riqsisqa – qh'atu. Kay imprisakunapi kallantaq extranjerupi, chay mantapis kallantaq países como Canadá, Chile, China y Sudáfrica.

Kay maskaypi willarikuyta ruwarikun kay quinsa organizaciones asociadas nisqapi: Acción Ecológica (Ecuador), Corporación Geoambiental Terrae (Colombia) y Derechos Humanos y Medio Ambiente, DHUMA (Perú), hinallataq taririnkun kay principales conflictos puririshan sapanga paispi jinallataq qepariran chay kunan chanincharikushan chaymanta hinallataq kay transición energética limpia. Llapakan empresakuna mencionadas kay willarikuywan willarisqa taririkuranku willarikunanpaq. Kinsa willarikuyta Shaskiriranku chay **AgloGold Ashanti** niririran ari respetakunmi kay derechos humanos jinallataq chunka pusaq watan ruwariyku kay aylluku Jerico nisqkawan. Chay empresaqa yapaqatanmi, huk empresa privada nisqaqa tapukuyninman hinaqa, 60% llaqtapi runakunam chaypi kasqankuta yanapanku. **SA Minera El Roble** nisqa “*huk allin takyasqa política ambiental nisqayuyqmi kayku, chaywanmi comprometisqa kayku Mining Well Done nisqan ejemplon kanaykupaq, hukkunamantapas, garantizasqa huk transparente hinaspá responsable ruwayta garantizaspa pachamama naturalwan hinaspá socialwan maypi llamkasqaykuwan*”; iskaynin empresakuna t'inkikunata apachirqanku llamk'ayninkumanta yapasqa willakuykunawan. **Libero Copper** [Libero Cobre] kutichirqa llamkayninkuna mana harkasqa kasqanmanta kamachikuykunawan ichaqa chay llaqtapi pachamamamanta kamachikuqpa nisqanman hina (CORPOAMAZONIA), “*Qhipaman, Auto 599 16 agosto 2022 watapi, Corpoamazonía administrativamente wichqarurqa expediente PSIP-06-86-001-034-22 (artículo 1), chaypim qawarina chay Ley Administrativa nisqa mana kamachirqachu ima suspensión nisqatapas empresa Libero Co Ltd. nisqapa ruwayninkunata, sutillam kachkan pachamamamanta qawarispapa, chaypi mana kunan suspensión nisqachu empresapaq*”. Litio Americano, Codelco, ECSA hinaspá ENAMI-Ecuador; mana kutichirqankuchu.

Socio organizacionniykupa ukhunchasqa qawariyninpi hapipakuspaykum, runapaq pactachay amachakunapa contranpi ataquikuna kasqanmanta riqsichirqayku; pachamamapi sasachakuykuna, wayra, allpa, yaku ima qhillichasqa kayninpas; pachamamamanta kamachiykunata mana hunt'ay, dañokunata mana qhawarispá; mana rispitasqachu kanku indígena hinaspá afrodescendiente nisqa runakunapa derecho fundamental nisqa FPIC nisqaman, chaymantapas derechos colectivos nisqa kamachiy, hinallataq derechos humanos nisqa ruwayninku ruwaypi.

Aswan willakuykunata tarinaykipaq, hatun minería empresakuna teqsimuyuntinpi transición mineralkunata hurqusqanku runaq derechunkuna imayna kasqanmanta, qhaway **Transición Minerales Monitor** nisqapi, Centro de Información de Negocios y Derechos Humanos, CIEDH nisqapi.

Llaqtaman hina t'aqwi

Colombia

1 Quebradona nispa (Antioquia)

Kapuq: **AngloGold Ashantiwan B2Goldwan kuska llamk'ay**

Minerales: **Cobre, quri, qullqi**

2 Chay Roble (Chocó)

Kapuq: **Atico Mining, Miner SA Minera El Roble**

Minerales: **Cobre, oro, plata**

3 Mocoa (Putumayo)

Kapuq: **Libero Cobre y Quri**

Minerales: **Cobre, quri, qullqi**

Kunanqa **Colombia** suyupiqá huklla [cobre mina](#) llamk'achkan, El Roble mina, Chocó llaqtapy, suyupy Pacífico suyupi. Ichaqa, [chunka projectokunallapas](#) gasoductupi kaptin, [musuq concesiones mineras](#) nisqakuna qusqa kaptin, chaypim kachkan indígenakunapa, afrocolombianakunapa hallph'ankuna, chaynallataq chakra llamkaqkunapa reservas naturales nisqakunapas, chaymi llakikuykunaqa wiñachkan llapan runakunaq llullayniq peligrkunamanta. Chay riesgukunaqa astawanmi yapakun, kamachikuykunata tikrakuptin, chay mineralkuna hurquymanta, altiplano nisqa humidalkunapi ("páramos"), Parques Naturales Nacionales nisqapi, chaynallataq zonas de amortiguación nisqapipas, muyuriqinpi allpakunapipas, [Convenio Ramsar](#) nisqaman hina waqaychasqa.² Wakin kay allpakunaqa ñawpa taytakunapa territorio nisqa hinam qawasqa kanku, indiginakunapa hinaspa tradicional afro-descendiente hinaspa campesino ayllukunapa kawsakuyinpaq, paykunam Colombia ukunpi armasqa maqanakuyipi actor armadokunapa qawapayasqa karqaku, wakinmi kunan pacha allpa hapiywan tupachkanku, wañuy amenazas, [stigmatización](#), hinallataq qarquy, huk llaqtakunaman astakuyipas, chaykunan tupan energía renovable nisqawan, proyectos mineros nisqawan ima. Colombia suyu congreso nisqapi huk musuq sector progresista nisqa, código minero nisqapi reforma atikusqanmanta, llaqtaq participaciuninpaq kamachikuykunawan, ichaqa chay asuntutaqa sector hidrocarburos nisqawanmi atipanakushan.

2 Chayllaraq musuq Agencia Nacional Minero nisqapa willakuyinmi qawachin kunan pachaqa 7.200 títulos mineros nisqamanta 1.816 kachkanku áreas de protección especial nisqapi, chaykunataqa manam qallariymantapacha qunachu karqa. Qaway: ["En Colombia hay 1.816 títulos mineros en áreas donde no se debería hacer minería."](#)

AngloGold Ashantipa Quebradona proyecton Jericó, Antioquia llaqtapi, huk ejemplo ilustrativu qun, manam derechos humanos nisqamanta sasachakuykunallachu, chaykunaqa [proyecto minerokunapa muyuriqninpi rikurin, aswanqa proyectokuna tardananpaq, gastokuna hinaspa cancelacionkunapas mana allichasqa kaptin](#). Chay llaqtapi ayllukunam ñawpaqmantaraq willakuykunata hatarichirqaku, chay mina planificasqawan tupaq pachamama daño kasqanmanta, chaynallataqmi [llaqta umalliqkunapas, derechos humanos nisqamanta defiendeqkunapas manchachiywan, amenazakunawan ima, mana allinta rimasqankumanta kutichispa](#). Ayllu llaqtakunaq protestankuna ruwasqanku qhepaman, Colombia suyu umalliq watukusqan qhepamanmi, chay mina q licencia mañakuy ninta estanteman churarqanku, chay cheqastaq territorio agrícola nisqapaq churasqa karqan. **AngloGold Ashanti** – huk hatun empresa, kay t'aqwiypi churasqa **B2Gold**wan kуска llamk'asqanrayku Gramalote llamk'aypi, huk chiqankunapi Antioquia llaqtapi – nisqa “aswan sut'inchaykunapaq apelación ruwasqa” chaymanta mañakuyta kutichipunanpaq. Chay empresatan nirqayku abuso ruwasqankumanta rimasqankuman kutichinanpaq.

Kayllaqa manam **AngloGold Ashanti** Colombiapi llamkasqanmanta atipanakuychu. 2021 watapi, ONUmanta Relatores Especiales Mary Lawlor, David R. Boyd ima “Tolima departamentupi runa hayñikunata amachaqkunapa allin kayninmanta anchata llakikusqankuta” willarqanku, wakin hark'aqkuna, Robinson Arley Mejía Alonsopas, wañuyman amenasasqa kasqankumanta, chay empresap La Proyecto minero Colosa Cajamarca chaypi. Kay huchachaykunaman empresapaq kutichiy ninta kaypi tarinki. Chaykamataq, empresapaq investigacionkunawanmi tupan, chaymi tupan [Colombia nacionpi unay watakunaña conflicto armado interno nisqawan](#), chay nacionpi sistema de justicia transicional nisqapi, chaynallataqmi llapan suyupi ayllukuna ninku [AngloGold Ashanti nisqa empresapaq hinallam planeachkan minería ruwaykunata, chaytaqa ruwachkanmi waqaychasqa sitiokunapi](#), chaytam empresapaq negarqa.

Mina subterránea El Roble
Chocó, Colombia

Rio Nechí, afectado por minería de oro
Antioquia, Colombia

Ecuador

1 Explorecobres nisqa (Morona Santiago)

Kapuq: **CRCC-Tongguan Investment**

Minerales: **Cobre**

2 Mirador (Zamora Chinchipe)

Kapuq: **Ecuacorriente S.A. (ECSA), Corriente Resources**

Minerales: **Mineral, cobre**

3 Llurimagua (Imbabura)

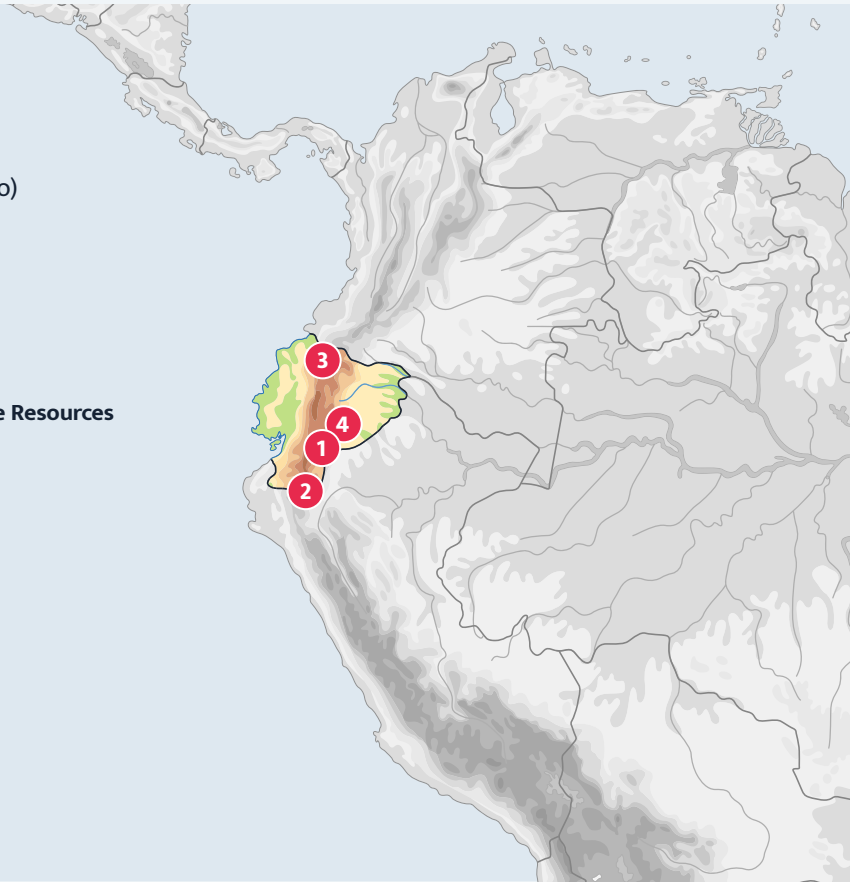
Kapuq: **ENAMI y Codelco**

Minerales: **Cobre, molibdeno**

4 Warintza (Morona Santiago)

Kapuq: **Solaris Resources**

Minerales: **Cobre**

Ecuador mamallaktapika, 2010 watamanta pacha, tukuy mamallaktapi imaymana kitikunapi, minería concesiones mirarishka, chaymantami Cordillera del Cóndor suyupi, Perú mamallaktawan chimpapuraypi. Organizaciones de la Sociedad Civil (OSC) nisqakunan documentarqanku kay suyupi empresas mineras nisqakunaq daño ruwasqankuta, chaykunan afectan [Pueblos indígenas Shuar-Arutam](#) nisqakunata, hinallataq comunidades campesinas locales nisqakunatapas, kaypi tiyaq huk t'aqakunatapas. Ecuador mamallaktapak Corte Constitucionalmi qayna wata Morona Santiago llaktapi cobreta llukshichun licenciata llukshichirka, chay empresa china **Explorcobres** nishkamanta, mana FPIC nishkamanta, Convenio 169 de la OIT nishkaman hina, indígena, ayllu runakunapak hayñikunamanta, chaywan Shuar- Arutam ayllu llaqta.

Chay empresakuna aswantaqa [quri, cobre, qullqita, huk mineralkunatapas](#) hurquyta munaptinkupas, Azuay, Morona Santiago, Zamora Chinchipe suyukunapi energía transición nisqapaq necesario kaqtapas, Íntagpa virgen sach'a-sach'akunapipas minería ruwayta yuyaykunku, Ecuadorpa wichayninpi, maypichus ayllukuna kanku hawalla [harkakurqa industrial minería](#) nisqa 20 wata masnin. Proyectos mineros nisqaman oposición nisqa, sapa kutinmi demanda estratégica nisqawan tupan, contra participación pública (SLAPP), desplazamiento forzado nisqawan, manchachiywan, amenazakunawan ima: akllasqa municipal funcionariokunatan [amenazarqanku cargo penal](#) nisqawan, Llurimagua mina contra churakusqankumanta, chaymi **Codelco**wan **ENAMI**wan kuska llank'anku, Imbabura llaqtapi. Kay proyecto Mirador, empresa china **ECSA** kapuyin, chaywan tupachisqa kachkan, chay [proyectoqa obligasqa transferenciakunamanta, ayllu rakinakuyumanta, acosomanta ima huchayuq kasqanmanta](#).

Quri hurquyqa ancha llakikuymi [Buenos Aires](#) llaqtapi, Imbabura llaqtapi, chaypim kachkan Hanrine hinaspa Solgold minería proyectokuna, chaynallataq Molleturo, Cuenca llaqtapi, chaypim 2021 watapi [huk runapa derechonmanta defiendeq](#) runa wañuchisqa karqa, payqa quri hurquypa contranpim karqa.the operaciones China nacionmanta **Junefield** nisqa minería empresamanta. Ecuador mamallaktapi OSC nisqakunaka, quri hurquy proyectokuna (leyman hina utaq mana kamachiyman hina) wañuchiyumanta, amenazakunamanta hinaspa pachamama chinkachiyumanta astawan llakikuyninkuta qawachirqaku. **Junefield** llaqtaqa chay mineriatapa saqepurqanmi gobierno ambiental permisonta sayachiqtin, chaymi pisi tiempollamanta chay cheqaspi huchasapa t'aqakuna hunt'aykurqanku mana kamachikuyman hina minería ruwasqankumanta. Chay [empresaga demanda nisqata churaykun Ecuador umalliqta](#), mineriamanta licencian sayachisqa kasqanmanta.

Perú

1 Macusani (Puno)

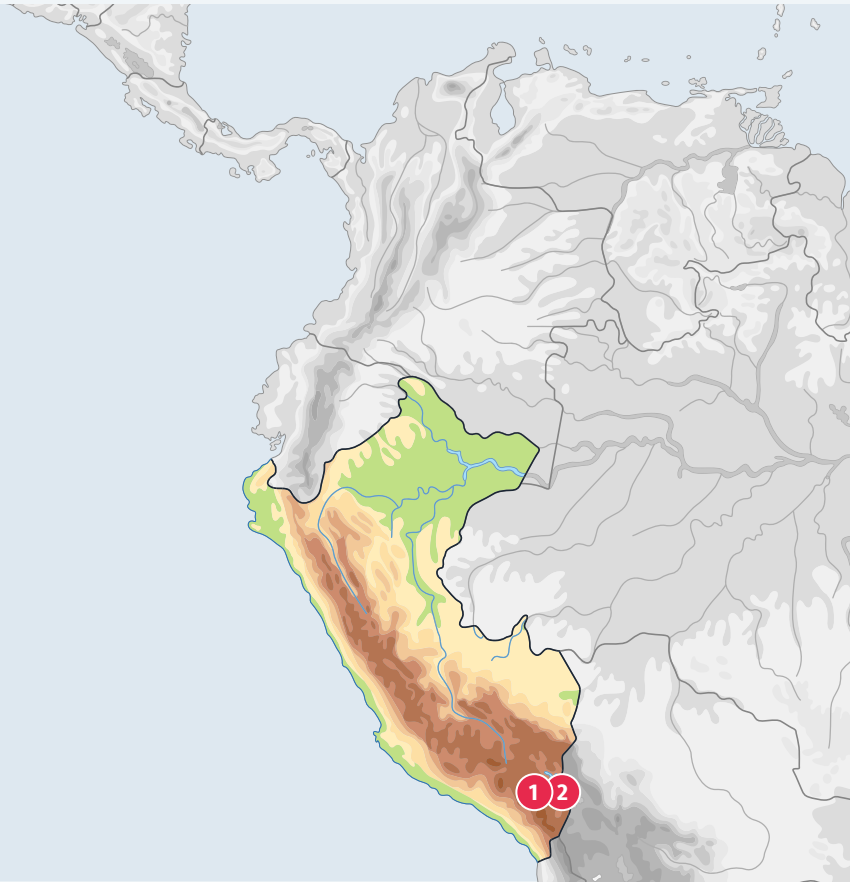
Kapuq: **American Lithium**

Minerales: **Uranio**

2 Falchani (Puno)

Kapuq: **American Lithium**

Minerales: **Litio**

Minería nisqa hawa llaqtakunaman [apachisqankuqa 60%](#) llapan **Perú** suyupa hawa llaqtakunawan qhatuyninmantam, chaymi iskay kaq hatun cobre ruruchiq, chaynallataqmi mineralkuna hurquypi aswan achka andino suyukunamanta huknin. 2022 watapin chay suyupi 32.850 títulos mineros nisqakuna qusqaña karqan, huk 14.145taqmi pendiente kasharqan. Ichaqa Observatorio de Conflictos Sociales nisqamanta (Defensor del Pueblo umalliq) yapamantan nin, proyecto minero nisqawan tupaq derechokunamantaqa usqhayllan qhawarina, aswantaqa corredor minero nisqapi, suyuq sur ladunpi, chaypin waranqa waranqa peruano llaqta [runakuna protestakunapi participarqanku saludmanta sasachakuykunamanta achka suyukunapi, suyukunapi empresa minera nisqakunapa pachamama qachachakuyinwan tupaq](#). Ayllu llaqtakunapas protestarqankun mana llank'anakuna kasqanmanta, obligasqa huk llaqtaman astakusqankumanta, wañuykunamantapas kay pandemia pachapi. Chay empresakunaña niptinkupas, mana seguridad jurídica nisqa, inestabilidad política nisqapas negociunkuta afectan, chay empresas transnacionales nisqakunalla (askhan huk suyukunapipas proyectokunayoq kanku, **MMG Limited, Grupo México, Anglo American, Glencore** nisqakunapipas) chay empresakuna ukhupin kashanku, aswan askha abusokunamanta rimasqankuwan, CIEDHpa Global Monitor on Minerals in Transition nisqapi qelqasqa kasqanwan, chaypin kashan mana pachamamapi, qhali kaymanta ima ch'aqwaykunata allichasqanku, hinallataq llaqtakunaq umalliqninkunata tribunalkunaman apasqankuwan.

Kunan Perú suyupi sasachakuy politicu nisqa sasachakuyipi, musuq sasachakuykunam rikurimun, chaymi tupan minerales transitorios nisqakuna hurquywan, ahinataq litio hinaspa uranio nisqa Puno llaqtapi, Peru-Bolivia fronterapi. Llaqta tantanakuykuna, chay suyupa yakupa puririyinpi proyecto mineriakunapa imayna kasqanmanta qawaq, kunan pacha llamkachkanku mana pachamama dañasqa kananpaq Puno ayllu llaqtakunapi, chaynallataqmi llaqtapi quechua hinaspa aymara ayllukuna qawarichkanku ima dañokuna mineriawan tupaq atisqankuta, planificasqa extracción de uranio y litio de subterráneo rock nisqa Canadá suyupi **American Lithium** nisqa empresaq ruwasqan, Macusani, Falchani nisqa proyectonkunapi. Chay empresata tapurqayku kutichinanpaq; [kutichiyninta kaypi ñawinchay](#).

Runakunapak hayñikunamanta hatun llakikuna

Pachamamapi sasachakuykunata

Andino suyupi llaqta ayllukuna -askha kutipiq indígena nisqa huñukuna- sapa kutinmi mana allin pachamamapi sasachakuykunata tarinku kawsayninkupi, negocio ruwaymanta. Kaypiqa allpa, wayra, yaku ima qhillichasqa kasqanmi, chaynallataqmi normas ambientales internacionales nisqa mana respetasqa kasqanpas, aswantaqa chay sitios naturales peligrosos y protegidos nisqawan tupachisqa Amazonas nisqapi, urqkunapi hinaspa cordilleras nisqapi yaku ruruchiq suyukunawan, tradicional colectiva allpakunawan hinaspa ancestral nisqawan andino urqkunapa alto pampakunapi glaciares nisqakuna.

Perú suyupi qhichwa simita, aymara rimaq llaqtakunapaq kay pachamama ancha allin kasqanmanta sut'inchaspa, CIEDH yanapakuy tantanakuy DHUMA nisqa EarthRights International nisqawan [willakuyninpi](#) nin:

“ *Proyectos mineros nisqakunan manchachin rit'iyuq Quelccaya llaqtata, chaymi aswan hatun glaciar tropical nisqa kay pachapi. Piruwpa uralan inti llusqimuy ladupi, Vilcanota urqkunapi, mama quchamanta 5.710 m hanaqpi tarikun. 17 km masnin suniyuq, 44 km² hawan, 200 m raku hieloyuq. 1974 watamantapachan Estados Unidos nacionmanta Lonnie Thompson sutiyoq glaciólogo sutiyoq runa chayman purirqan tiempoq cambiasqanmanta investigananpaq, chaymi chay glaciar nisqataqa pachantinpi termómetro nisqa hina qhawarin. Chay kitipi tiyaqkunapaqqa, rit'iq kay kadenamanta huknin hatun Apus³ hina qhawarisqa, ancho kasqanrayku. Hinallataqmi kan lagunas de origen glacial, formaciones qaqakuna, mayukuna, cascadas hinaspa llapanmanta aswantaqa sumaq paisaje expresasqa majestuosa cordillera de los Andes peruanos nisqapi. Hinallataqmi rikunki achka urqkunapi nativo uywakunata kayhina: ciervo, cóndor, vicuña, atuq andino, vizcacha, sallqa misi hinaspa achka rikchaq pisqakuna. Kay kitipiqqa kantaqmi comun florakuna ichu, maychas, iru ichu, urtica hukkunapas.*

Suyayku kay willakuyqa yanapananta organizaciones de la sociedad civil, Estado peruano hinaspa organizaciones internacionales nisqakunaq llank'ayninpi, chhaynapi “fiebre” nisqa mineralkuna “verde” nisqapaq mana huk capituloman tukunanpaq, chaypin empresas mineras nisqakuna, Estadokuna ima, llaqtakunaq derechonkunata sarunchanku, aswanta dañota ruwanqaku planetanchista, patrimonio culturalninchistapas qespichiy sutipi.

3 Apukunaqa urqkunam, Inkakunapa espiritual iñiyinman hina, Andes suyupi chakra llamkaq nativo ayllukunaman hina, kawsaqmi, pachamamatapas, llaqtantapas waqaychaq. Sapa Apu sutiyoq, kikin espírituyoq, ayllu llaqtakunata hinallataq aswanta waqllichin planetanchista hinallataq patrimonio culturalninchistapas qespichiy sutipi.

Colombia suyupiq, aswan achka proyectos mineros (planificasqa utaq puririq) manam indígenakunapa allpankunallatachu nitaq territorios colectivos afrocolombianos nisqallatachu afectan, aswanqá áreas naturales protegidas nisqakunatapas, chaytam qawarichin chay llaqtapi ONG Terrae nisqapa:

“ *Yaqa llapan titulokunaqa sachá waqaychasqa suyukunapim tarikun, chaymi chay suyukunamanta allpata qichuna. Hinallataqmi kan irregularidades nisqakuna, imaynan títulos mineros nisqakuna zonas de reserva forestal protectora nisqawan tupachisqa, chaykunaqa, Ley 1450 de 2011 nisqanman hinaqa, áreas excluidas de minería nisqakunam. Hinallatahmi, achka proyectokunaqa tarikunmanmi pachamamawan mana allin kaqkunapi, achka biodiversidad nisqayuq, chaynam kanman Chocó biogeográfica nisqa suyupi (Terrae, 2022).*

Kutishpaka, **Ecuador** mamallaktapi rural ayllullaktakuna, ñawpakmanta, ñawpa pachamanta, chakra llankaypi, uywa miraypi ruraykunapi, proyecto minero nishkamanta llakichishkata rikuchinku:

“ *Chay [minería] concesiones nisqakunaqa llapan Ecuadorpa allpanpim rakisqa kachkan. Huk ancha chaniyuq rakiymi qawarikun lliw Amazonas suyupa urayninpi suyukunapi: Zamora hinaspa Morona Santiago; hinaspa Napo provinciaq uray ladonpi. Ichaqa Andes urqkunapa chakinpipas tarikunku. Ecuador suyupi minería nisqa tarikunmi hatun sensibilidad nisqapiy, fragilidad ecológica nisqapipas, chaykunam kanman tropical sachá sachakunapi, puyu sachakunapi, páramos nisqapi, yaku recarga nisqapipas, chaymi sarunchakun llaqtapa derechonta yakuyuq kanankupaq, chaynallataq qhali pachamamapi kawsanankupaq derechotapas (Acción Ecológica, 2022).*

Llaqta ayllukunapi imapas ruwasqanmanta

Sapa kutim llaqtapi ayllukuna mana allin ruwaykunata apanku, minería ruwaykunawan tupaq, chaypim ataquekuna umalliq socialkunapa contranpi aswan achka willasqa abusokunamanta huknin. **Colombia** suyupiq aswan sasachakuyuniyuqraqmi: actor armado ilegal nisqakuna, conflicto armado interno nisqapi llamkaqkuna, sapa kutim kanku operaciones mineras nisqapa hichpanpi, chaymi wañuy amenazas, wañuchinakuy hinaspa llaqtakunata kallpawan qarqusqa kasqankumanta huchayuq kanku. Andes suyupa urayninpiqa [quriwan kuskam cobreta tarinku](#). Ayllu llaqtakunam huchachanku chay empresakuna mana qurimanta willakusqankuta, chay concesiones de cobre nisqapi hurqusqankupi.

Quri mana kamachisqa hurquypas hatun sasachakuyimi llapa andino suyukunapi. [Esfuerzos intergubernamentales internacionales](#) nisqakunaq kallpachakuyninqa manaraqmi pisiyachinchu llaqtapi llaqtakunata hatun ñit'iyta. Mana kamachisqa minería ruwaykunaqa aswantaqa tropical paray sachá sachakunatam afectan, chaypim mayukunaqa anchata mercuriowan, cianurowan ima qachachasqa kachkanku, wakin kutipiqá Amazonasman ecosystems fragiles utaq mayukunapa wayqunkunatam llapanta chinkachin. Chay dañoqa astawanmi [warmikunata, sipaskunata, machu runakunatapas afectan, paykunan tiyanku maypichus actor ilegal nisqakuna ñit'inku](#), qhatukunata controlanku, hinallataq yanapanku otaq promocionanku explotación sexual comercial nisqa wawakunata warmikunatawan. Chaymantapas, mana kamachisqa minería ruwaykunapas apamunmi wañuy amenazakunata, wañuchiykunata, llaqtakunata kallpawan qarquytapas. Mongabay llaqtapi huk estudio, [junio killapi 2022 watapi lloqsimuq](#), ninmi, yaqa llapan wañuchiykuna (36) Brasil nacionpiña karqan chaypas:

“ *2016 watamanta 2021 watakama, 11 pachamamanta, runa hayñimanta tantanakuykunamanta willaykunata tantachishka shina, 58 indígena pushakkunata, ayllu runakunatapash wañuchishkami Amazonas llactapi Brasil, Colombia, Ecuador, Perú... denuncian tardanzas y irregularidades en los procesos... Chay hucha ruwaqkuna atikuqkunaqa tupachisqa kanku mana kamachisqa ruwaykunawan, chaykunan kanku narcotráfico, minería, allpa qhatuy utaq mana kamachisqa sach'a kuchuy, ichaqa Brasilpi tapusqa yachaqkuna Estadomanpas rikuchinku.*

Chay raykun llaqtakunaqa ninku, chay quritaqa mana kamachisqa armasqa t'aqakuna horqonkuman chaypas, kanraqmi chay suyupi Estadokunaq, lapanmanta aswantaqa, kay qoriq cadena de suministro nisqapipas, chaymi qhatuyqi qhatukun hinaspas Estados Unidospi utaq Suizapipas chuyanchasqa. Hinaspapas chay hinallataqmi huk mineralkuna legalmente minasqa, ahinataq indio boliviano nisqa Japón suyupi ch'uyanchasqa. Chayna kaptinqa, [ONUq kamachikuyninkunaqa, zonas de conflicto nisqapi llamkaq empresakunapaqqa](#) manam gobiernos anfitriones nisqakunallachu kasukunanku, aswantaq chay mineralkunata chaskiq suyukunapas, chaynallataq empresas transnacionales nisqakunapas, chaykunam allinta yanapakunku, hukniray ruwaykunapaq llamkachisqankumanta, tikrakusqankumanta ima.tipos de industriales propósitos nisqakuna.

Runakunapak hayñikunata harkakkuna shinallatak SLAPP

Sociedad civil nisqamanta, llaqtakunamanta ima hark'akusqankuraykun [wakin minakunapi](#) exploración y extracción nisqa ruwaykuna tardakun, cancelasqa ima. Pikunachus hawkalla hark'akuypi, rikuchiyninapi ima yanapakuqkunaqa SLAPP nisqawan kуска ataques nisqawanmi tupanku, manchachiywan, amenazakunawan ima, aswantaqa **Perú** suyupi.

Ayllu umalliqkuna allpankuta, derechonkutapas minería transicional nisqamanta waqaychaspa, aswanta demanda penal nisqawan tupanku. Aswan achka ataques nisqakunam Defensores de Derechos Humanos (DRH) nisqakunaman, minerales transicionales nisqakuna hurquywan tupaq, **Perú** suyupipas, chay suyupas huk yupayniyuq suyum, sector minero nisqapi DDH nisqakunaman ataques nisqapi, chaytam willakun [Monitor monitoring.de Transitional Minerals](#) of chay CIEDH nisqa.

Kamachiy hinaspa chuya kay

Huknin hatun sasachakuymi ayllukuna tarikun empresa minerakunata abuso ruwasqankumanta cuentata quptinkuqa, mana llaqtapa willakuyinmi, kikin empresamanta, kamachiy wasikunamanta, sustentabilidad nisqamanta willakuykunamanta, hamuq punchawkunapi llamkayninmanta planninkunamantapas.

Wakin kutiqa aswan facilmi hatun utaq chawpi hatun empresakuna minería nisqamanta, energía nisqamanta ima, Norte Global nisqapi tiyaqkunamanta willakuykunata tariy. Ichaqa, Andes suyupi ayllukuna, ONG nisqakunapas sasachakunkum China, Canadá, Estado empresakunapa llamkayninmanta confiable willakuykunaman yaykuyta, mana willakuy llusqisqanrayku, debida diligencia, procesos FPIC nisqamanta utaq consultas pública nisqamanta.

Sapa kutim waqlliypas huk importante factor abuso nisqankupi. Willakusqañam casos de complicidad nisqamanta autoridades locales utaq ambientales nisqakuna, chaykunam permisokunata qunku mana garantizaspa normas internacionales nisqakuna huntakuyinta mana daño kananpaq. Kay casokunapiqa, chay afectasqa llaqtakunaqa sapa kutim acción legalta ruwanku chay local, departamental/provincial utaq nacional autoridadkunapa cuntranpi, paykunam responsable kanku chay afectasqa llaqtakunapa allin kawsakuyinmanta.

Seguridad nisqamanta asuntokuna hinaspa zonas de conflicto nisqakuna

Colombia, Perú suyupipas, [Principios Voluntarios de Seguridad y Derechos Humanos](#) nisqakuna llaqa mineriakunapi churasqa kasqanmi, suyukunata kamachin (askha kutipiqa pakasqa) contratokunata firmanankupaq empresakunawan, chaymantataq qolqeta, antawakunata, huk yanapakuykunatapas fuerzakunaman qunku oficiales armados nisqakuna, policía nisqakuna ima. Kutinpiqa, Estadoqa qhuya empresakunamanmi seguridadta qon, aswantaqa hatun mina empresakunaman.⁴

Kayqa aswanta yapakun inestabilidad política nisqapi, protesta masiva nisqapi, reformas legislativas nisqawan utaq disturbio social nisqapi. **Perú** suyupiqa, gobiernoq “estado de emergencia” nisqa willakuyininkunaqa, llaqta runakunaqa huk ratullapaqmi derecho político nisqakunata chinkachinku, llapan mineriakuna ejercitopa utaq policía nisqapa kamachisqan. Kay qhipa pachakunapi suyupi sucedesqanmi, sinchi hark'akuykunamanta willakurqan, chaypin kashan huk razamanta, clasemanta sapaqchay, wakcha llaqta llaqtakunata afectaspa. Huk ejemplopiqa, [Corredor Minero Sur](#) nisqapi llaqta ayllukunan killakuna kawsarqanku “estado de emergencia” nisqapi, Estadoq kutichisqanman hina, [empresas mineras nisqakunaq quejakusqankuman, metalkuna horqoypi, hawa llaqtakunaman apachiypi ima hark'akusqanmanta](#).

Colombia, Ecuador, Perú suyukunapiqa wiñashanmi mana kamachisqa armasqa huñukuna, ancha sapa kutinmi tupan qori horqoywan hatun Amazonas suyukunapi. Wakin intergubernamentales nisqa kallpachakuykunay kay pandillakunata atipanapaq, militarización nisqa yapakusqan, aswanta peligroman churan sipaskunata warmikunata ima minería nisqapi, violencia sexual y género nisqa yapakusqanrayku.

⁴ Civicspa nisqanman hinaqa, “Huk nota relacionada nisqapi, Convoca.pe hinaspa CONNECTAS nisqapa [investigacionninmi](#) qawachirqa 17 watakunapi, Perú suyupi conflictos socioambientales nisqapi empresakuna sector extractivo nisqapi, Policía Nacional nisqawan acuerdo de seguridad y protección nisqakunata firmasqankuta 18 hunu dólares estadounidenses nisqamanta aswan hatun chanin. Chay rimanakuykunamantaqa yaqa llapanmi, 181manta 158, policía nisqawan empresakuna sector minero nisqapi firmasqa karqan. Kay contratokunamanta 20 firmasqa utaq kamachiypi kachkasqa policiakunawan llaqta ayllukunawan ch'aqwaykunapi, chaymi wañuykunata, k'irikunatapas apamurqan” [Ayllukuna mineriawan, petrolta hurquywan ima afectasqakunam Perú suyupi protestakunata apamunku](#). 2 ñiqin disimri killapi 2021 watapi.

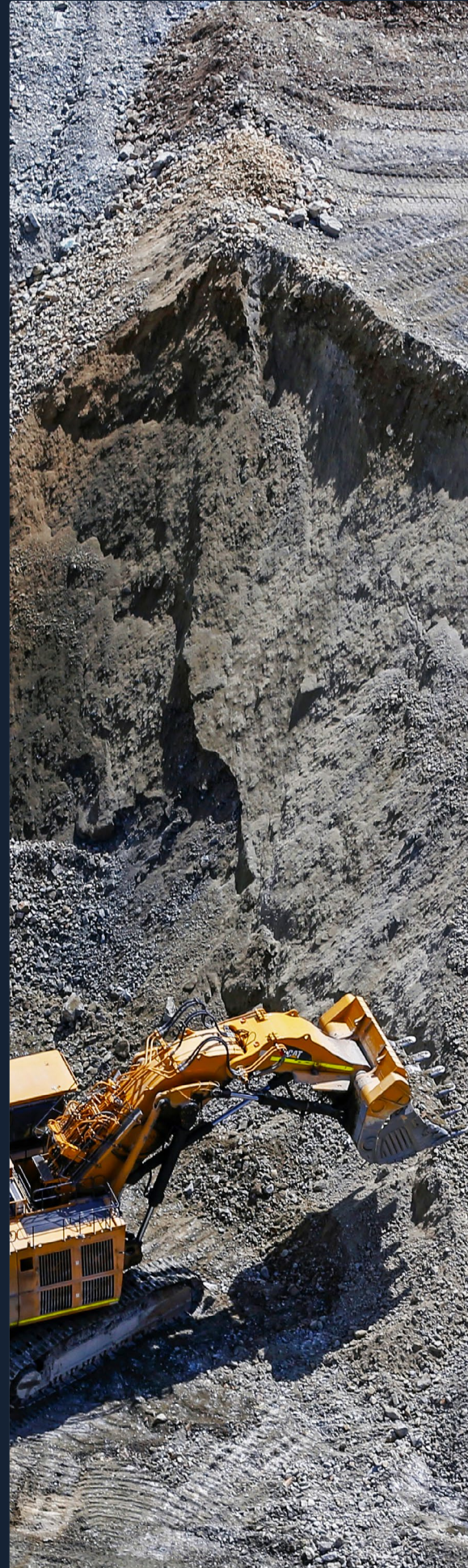
Tukuchiykuna: Andes suyupi chanin tikray

Andes nisqakunaqa, achka huk suyukuna hinam, Sur Mundial nisqapi, manam anchatachu yanaparqaku carbono nisqapa llusqiyinpi, chaywanpas pacha sasachakuyta aswan mana allin ruwayninkunatam apamunku. Industrias extractivas nisqakunan, imaynan minería nisqa hinallataq petrol, gas otaq carbón nisqa horqoypas, agronegocios nisqawan kuska, sach'a-sach'akuna ch'usaqyachiyta ruwashanku. Wakcha llaqtakunaqa sallqa ninawan, allpa kuyuriywan, ch'akiywan, unu hunt'aywan ima tarikunku, gananciakuna kawsaymanta aswan ñawpaqman churasqa kasqanrayku, llank'anakuna promesakuna mana sapa kutichu hunt'akun.

Kay willakuypi qawarisqa suyukunaqa qullqiwanmi hidrocarburokuna hawa llaqtakunaman apachiymanta, mineriamanta ima hapipakunku. Combustible fósil nisqa hurquyqa puririnqam industria energética renovable nisqa wiñasqanman hinapas: qawachkanchikmi huk modelo extractivo intensificado nisqa ruwakuyinta, chaypim combustible fósil nisqakuna hurqusqalla kanqa, chaynallataqmi aswan mineralkuna necesitakun chay transición energética nisqapaq. Manataqmi imapas ruwakunmanchu derecho humano nisqa mana allin ruwaykunata, pachamamapa dañonkunatapas, chaywan tupaq minerales de transición nisqakuna hurquywan, chaymanta llusqiy oposición, tardaykuna, cancelaciones nisqakunam llapan cadena de valor renovable nisqatapas afectanqa. Utqaylla hinaspa chanin tikray kananpaq, Sur nisqapipas, Norte nisqapipas, runapa derechunata respetaspa, derechos humanos nisqa allin diligencia debida nisqatapas negocio ruwaykunapi churana, chaynallataqmi allin kawsayta paqarichina.compartido (allin kawsay utaq sumaq kawsaq), modelos de copropiedad nisqawan, beneficio mutuo nisqawan ima.

Yuyaychaykuna Andes mama llaqtakunaman:

➔ Órganos internacionales de derechos humanos nisqakunaq decisiones judiciales nisqakunata, recomendacionninkunatapas hunt'achina, chaypin kashan Procedimientos Especiales de la ONU nisqapa, CIDH nisqapas, allpakuna titulasqa, demarcación hinaspa reqsisqa kanankupaq, Pueblos Indígenas nisqakunaman utaq nativo nisqakunaman, paykunaq territorionpi tiyaq runakunaman, chaymantapas mana rimasqa indígenas nisqakunaman utaq chaypi tiyaqkunamanpas Amazonas suyupi voluntario sapanchasqa kay, hinallataq afro-mirayniyuq, chakra llamk'aq ayllukunapipas.

- ➔ Diseño políticas públicas nisqakunata derechos humanos nisqamanta, empresakunaq llank'ayninpaq, productokuna, serviciokuna ima, obligacionkunaman hina, normas internacionales y interamericanas nisqakunamanta, chaymantapas proyecto de ley debida diligencia obligatoria nisqamanta derechos humanos nisqamanta, medio ambiente nisqamanta empresakunapaq, chaykunan paykuna fósil nisqapi llank'anku combustiblekuna, minerales de transición nisqakuna, sectores de energía renovable nisqakuna ima.
- ➔ Bolivia, Colombia, Ecuador mamallaktakunapi Acuerdo Escazú nishkata paktachinkapak, kamachiykunata mamallaktapak kamachiykunata wakaychina, shinallatak Perú suyuta mañana kay instrumentota ratifikachun, kaymi paktachinka kunan pacha normas interamericanas de derechos humanos nishkakunata, chaykunaka runakunapak hayñikunata harkakkunaman, willaykunaman yaykuyta, tukuykunapak yanapaykunata kun pachamamamanta ruwaykunamanta tanteaykunapi participación.
- ➔ Convenio 169 de la OIT nisqanman hina, indígena hinaspa afrodescendiente llaqtakunapa FPIC nisqa derechonta respetana, chaynallataqmi qawarina suyukunapa kamachikuyninkuna Observaciones Generales y Directrices de las Órganos Tratados de la ONU nisqapi, Procedimientos Especiales de la ONU nisqapi nisqanman hina, chaynallataq yuyaychaykunapipas Comisión Interamericana de Derechos Humanos nisqamanta.
- ➔ Tribunal Interamericano de Derechos Humanos nisqapa tanteasqankunata huntachinan, chay suyupi empresakuna kaptin, ahinataq, mineriawan afectasqa suyukunapi, indígena runakunapa derechonmanta, allin hinaspa chuya pachamama kananpaq.
- ➔ Políticas nacionales nisqakunata justicia transición nisqamanta derechos humanos nisqawan tupachispa, llaqta runakunaq allin kayninta ñawpaqman churaspa, manataqmi hawa llaqta empresakunaq nitaq suyu empresakunaq qolqe churayninkunatachu.

Yuyaychaykuna Andes suyupi qullqi churaq utaq llamkaq empresakunaman:

- ➔ Runakunapa derechunkunata, pachamamamanta debida diligencia nisqa ruwaykunata sapanchasqa hinaspa aswan allinta ruwana, manaraq mineralkunata hurqunapaq qullqi churachkaspa utaq permisota mañakuchkaspa, llaqtapa kawsayninpaq, pachamamapaqpas ima peligrokuna kasqanmanta qawarispa.
- ➔ Runakunapak hayñikunata paktachina, ONUpa Principios Guías de Negocios y Derechos Humanos nishkakunawan, shinallatak OCDEpa kamachiykunata, achka mamallaktakunapak hatun rantinakuy rimanakuykunawanpash, chay suyupi wawakunata, warmikunata, tantanakuykunatapash ashalla ayllukunata, shinallatak runa hayñikunata harkakkunatapash ashtawan rikushpa.
- ➔ Mana ch'aqway zonas nisqapi qolqe churaymanta, mana kallpachasqa debida diligencia nisqa ruwaspa.
- ➔ Ch'aqway zonas nisqapi qolqe churaymanta ama, mana kallpachasqa debida diligencia nisqa ruwaspa. – Planes nisqakunata ruwana, chay dañokunata allichanapaq, allichanapaq ima, chaypi chaskiq suyukunawan, afectasqa llaqtakunawan, derechos humanos nisqamanta defiendeqkunawan kуска.
- ➔ Comprometikusun, mi sut'i política pública nisqaman, manan kutichinachu derechos humanos nisqamanta defiendeqkunamanta, paykunan empresamanta, llank'asqanmantawan k'amiyta hatarichinku, hinallataqmi cero tolerancias nisqa ruwayta hap'ina, represaliakunata, ataques nisqakunatapash, defiendeqkunaq contranpi, llank'ayninpi, cadena de valor nisqapi, negociokunapi ima. Ama SLAPP utaq huk formas de acoso judicial nisqakunata mana llank'achinapaq, chaymanta rimanakuy, llaqtapa participacionninta, defensa nisqatapas harkanapaq.

Centro de Información sobre Empresas y Derechos Humanos

2023 WATAPI
MARZO KILLAPI

Chay empresa nisqa sutiyuq chaymanta chay derechos humanos wasi Willakuymanta, chaymin chay sutin “organización internacional e independiente de la sociedad civil” chaymin chay sutin “impactos en derechos humanos” (allin mana allin) runaquña qatipananpaq, chaymanta kallantaq may chunka waranqa, 10000 empresas nisqakuna, chaqay 180 pacha llaqtakunapi, chay sitio web 10 runasimi huñukuikuna willakuy.

KAMAQ: Amanda Romero

YANAPAQKUNA: Vitória Dell’Aringa Rocha, Diego
Andrés Núñez Guerrero Ana Zbona, Pilar Ilaquita Coila,
Zenaida Lisbeth Mamani Quispe y Dayne Flores Flores

Chay huk yuspanrakuykuna chiqaqta ninchis chay “especial organizaciones socias del CIEDH” chay t’aqwiri y llam’asqankunamanta, chaymin chay “Acción Ecológica. Corporación Geoambiental Terrae. Derechos Humanos y Medio Ambiente (DHUMA). Y EarthRights International”

FORD
FOUNDATION

Kay imaymana rimasqakunata tukumintu nisqata mana yachakunchu nitaqmi hinamanta hina rimahatanchu chay “fundación Ford” umalliyinta.